

หลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนาเพื่อความรับผิดชอบต่อสังคม สู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน

Good Governance Principles in Buddhism for Corporate Social Responsibility to Sustainable Balanced Development

¹ศุภิดา สากระจาย,²อัยยวรรณ ขอบใจ, ³รัตนกร ดอนปัน,
⁴จารุวรรณ ดาสูงเนิน, ⁵สุคนธ์ทิพย์ ศรีใจวงศ์ และ ⁶ธณัฐา โรจนตรกุล
¹Supaphida Sakajai, ²Attayawan Khobjai, ³Rattanakorn Donpan,
⁴Jaruwan Dasungnoen, ⁵Sukhonthip Srijaiwong and ⁶Tanastha Rojanatrakul

¹²³⁴⁵⁶มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ประเทศไทย

¹²³⁴⁵⁶Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand

¹Corresponding Author's E-mail: aouy15@hotmail.com

¹Tel. 061-309-6705

Received August 20, 2024; Revised December 22, 2024; Accepted December 25, 2024

บทคัดย่อ

การนำหลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนาซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของความถูกต้อง ดีงาม มั่นคง จะทำให้องค์กรสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบโดยมีประชาชนหรือองค์กรภายนอกมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่การบริหารองค์กร เพราะการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในองค์กรเป็นการสร้างสำนึกที่ดีในการบริหารงานและการทำงานในองค์กร จัดระบบที่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามสำนึกที่ดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลือง การติดตามการทุจริต ความโปร่งใส โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะได้รับผลกระทบ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนต่อไป

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล, ความรับผิดชอบต่อสังคม, การพัฒนาที่สมดุล

Abstract

The application of the principles of good governance in Buddhism, which were based on the foundation of correctness, goodness, and stability, would enable the organization to increase its administrative efficiency. It was also a mechanism for monitoring and inspection, with the participation of the public or external organizations. This was to prevent damage to the organization's administration because creating good governance in the organization was creating a good sense of administration and work in the organization, organizing a system that supported the practice of good sense, whether in terms of efficient administration, no waste, monitoring corruption, transparency, taking into account those who would be affected, both the government sector, the private sector, and the public.

Keywords: Good Governance, Social Responsibility, Balanced Development

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันนี้ พบว่าสถานะทางสังคมมีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมมีความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความเชื่อ ผลประโยชน์ และการดำเนินชีวิต รวมทั้งการปรับตัววัฒนธรรมขององค์กรภาครัฐใหม่เพราะระบบราชการที่แข็งตัวเกินไปทำให้ไม่มีประสิทธิภาพและขาดความชอบธรรม กฎเกณฑ์เข้มงวด ช่องทางการสื่อสารขาดตอน ซึ่งรัฐไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ได้ถูกต้องทำให้เกิดความขัดแย้ง (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2564) หลักธรรมาภิบาล เป็นหลักการบริหารจัดการที่ดี เพราะมีการปรับวิธีคิด วิธีการบริหาร ราชการ ของประเทศไทยใหม่ทั้งระบบ โดยกำหนดเจตนารมณ์ของแผ่นดินขึ้นมาเพื่อทุกคนทุกฝ่ายในประเทศ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันจัดการ ร่วมกันรับผิดชอบ แก้ปัญหา พัฒนานำพาแผ่นดินนี้ไปสู่ความมั่นคง ความสงบ สันติสุข มีการพัฒนาที่ยั่งยืนและก้าวไกล ดังพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชมหาราชที่ว่า "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" (แสงชัย อภิชาติธนพัฒน์, 2559) แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้นหลักธรรมาภิบาล ก็คือ หลักการปกครอง หลักการบริหาร จัดการโดยธรรม คือ หลักพื้นฐานแห่งเบญจศีล เบญจธรรม ข้อวัตรปฏิบัติปฏิบัติชอบหรือเป็นหลักการบริหารจัดการและเป็นการรอบเพื่อการอยู่ร่วมกันของคน ในสังคมเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 266-267 : 212-213) ซึ่งหลักธรรมาภิบาลในพระพุทธศาสนา คือ หลักเบญจศีล หลักสุจริต 3 หลักทศ 6 หลัก อปทานิยธรรม 7 หลักเบญจธรรม และหลักโศกวิภาค ซึ่งหลักธรรมที่สามารถนำไปเป็นปฏิบัติได้โดยไม่ต้องตีความหรือไปกำหนดแนวปฏิบัติเพิ่มเติมให้ยุ่งยาก ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริม สืบเนื่องสัมพันธ์กันกับ หลักเบญจศีล เบญจธรรม ที่ผู้ปกครอง ผู้บริหารองค์กรพึงใช้ประกอบการปฏิบัติงานของตน ให้บรรลุ ความสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวมได้เป็นอย่างดี (พระราชญาณวิสิฐ (เฉลิมชัย ชยมงคล), 2548) ดังนั้นการนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นหลักต่อความรับผิดชอบทางสังคม เพื่อนำสู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืนนั้นจะต้องค้นหาวิถีทางในการพัฒนาสังคมด้วยการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนาดังกล่าวมาแล้วนั้น เพื่อเอื้ออำนวยให้ทุกภาคส่วนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปรองดอง และประสานความร่วมมือเพื่อก่อให้เกิดพลังในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะที่สามารถตอบสนองต่อทุกฝ่ายๆ ได้อย่างน่าพอใจอย่างยั่งยืนต่อไป

หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา

ธรรมาภิบาล (Good Governance) ที่ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ให้ความสนใจ และนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งประกอบด้วยหลักสำคัญ 6 การสำคัญที่สอดคล้องกับความรู้สึกรู้สึกและความต้องการของสาธารณะชน และสาธารณะชนก็มีความคาดหวังให้ทุกภาคส่วนมีการปฏิบัติอย่างแท้จริง มิใช่เป็นเพียงแต่กระแสนิยมเท่านั้น ด้วยผลลัพธ์ของการดำเนินงานด้วยหลักธรรมาภิบาลจะนำมาซึ่งสันติสุขแห่งมวลมนุษยชาติอย่างยั่งยืน (รัชยา ภักดีจิตต์, 2557) หรือหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์มีประสิทธิภาพและเกิดความคุ้มค่าในเชิงภารกิจของรัฐ ไม่ มี ขั้นตอนการปฏิบัติงานเกินความจำเป็นมีการปรับปรุงภารกิจของส่วนราชการให้ทันต่อสถานการณ์ ประชาชน ได้รับการอำนวยความสะดวกและได้รับการตอบสนองความต้องการ มีการประเมินผลการปฏิบัติราชการอย่างสม่ำเสมอเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน (อังคณา พิมพ์ดี, 2559) การบริหารจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบ 3 ส่วนของสังคมเข้าด้วยกันคือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน อย่างสร้างสรรค์ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจสังคมและการเมืองอย่างสมดุล ซึ่งจะส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติตลอดจนมีการ

ใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินให้มีความแข็งแกร่งมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ มีความโปร่งใส ยุติธรรม และสามารถตรวจสอบได้ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนา ประเทศชาติเป็นไปอย่างมั่นคงยั่งยืนและมีเสถียรภาพ โดยมีหลักพื้นฐาน 6 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2555) ดังนี้

1. หลักนิติธรรม (Rule of Law) กฎหมายและกฎเกณฑ์ที่มีความเที่ยงตรงเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายในสังคม และการบังคับใช้กฎหมายมีความยุติธรรมและบังคับใช้อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติ หลักความรับผิดชอบตระหนักในสิทธิและหน้าที่ มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การตัดสินใจ กระทำการใด ๆ ต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อสาธารณะหรือผู้มีส่วนได้เสียกับหน่วยงานนั้น และกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำนั้น ๆ

2. หลักคุณธรรม (Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม การส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์จริงใจ ขยันอดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส (Transparency) หมายถึง การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยปรับปรุงกลไกการทำงาน ขององค์กรทุกองค์กรให้มีความโปร่งใส มีกระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์กติกา ข้อมูลข่าวสารที่เปิดเผย ตรงไปตรงมาตรวจสอบได้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการได้สะดวกมีระบบ ตรวจสอบที่ดีมีสื่อมวลชนที่เป็นอิสระ

4. หลักการมีส่วนร่วม (Participation) เมื่อมีความแตกต่างในความเห็นในสังคมจะต้อง ดำเนินการหาข้อตกลงร่วมที่ดีที่สุด เป็นกลางที่สุด และเป็นความสนใจร่วมของสังคมนั้นๆ การที่จะได้มาซึ่งฉันทานุมัติร่วมกันจำเป็นต้องมีความเข้าใจถึงวัฒนธรรมประวัติศาสตร์และแง่มุมทางสังคมของชุมชนนั้นๆ เป็นอย่างดี รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจ ปัญหาสำคัญของประเทศไม่ว่าด้วยการแจ้ง ความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่นๆ

5. หลักสำนึกรับผิดชอบ (Accountability) การตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมือง และการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาลดลงจนความเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความ กล้าที่จะยอมรับผลดี และเสียจากการกระทำของตนเอง

6. หลักความคุ้มค่า (Value for Money) การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากร ที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยให้มีองค์กรหรือประชาชนมีความ ประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ใน เวทีโลก และรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

แต่ในทางพระพุทธศาสนาหลักธรรมาภิบาลนั้นสามารถแบ่งเป็น 3 หมวด คือ หมวดจริยธรรม หมวดอุดมการณ์ และ หมวดผลธรรม โดยรวมได้แก่ หลักเบญจศีล หลักสุจริต หลักทศ หลักอภิธานิยธรรม หลักเบญจธรรม และหลักโศกวิภาค ซึ่งมีรายละเอียดโดยย่อ (พระมหาไกรวรรณ ชินทตติโย และคณะ, 2560) ดังนี้

1. หมวดจริยธรรม ซึ่งประกอบด้วยหลักเบญจศีล และหลักสุจริต ที่เป็นหลักธรรมาภิบาล คือ

1.1 ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อนหรือได้รับความเสียหาย ไม่มีจิตใจโหดร้ายทารุณที่จะก่อความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและสังคม ไม่ทำให้เป็นที่หวาดกลัวของบุคคล สังคมหรือองค์กรอื่นๆ หรือเบียดเบียนส่งผลกระทบกันในสังคม

1.2 เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกง ไม่ละเมิดกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น จะต้องซื้อตรง ซื่อสัตย์ ไม่มีความละโมภโลภหลง

1.3 ไม่ประพฤติดมหมกมิดใจ ทำลายลบล้างเกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยกัน จะต้องเคารพสิทธิของกันและกัน หรือของแต่ละบุคคล ชุมชนหรือองค์กรต่างๆ

1.4 สื่อสารหรือเปิดเผยข้อมูลแบบตรงไปตรงมา มีความโปร่งใสในข้อมูล เพื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ถึงประโยชน์จากข้อมูลและข้อเท็จจริง

1.5 ไม่โลภหรือลุ่มหลงประมาทหมั่นเมา มีความเมตตา กรุณาต่อกัน และแผ่แผ่ความรักความเอื้ออาทร เพื่อให้ทุกคนเคารพในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น

2. หมวดอุดมการณ์ ซึ่งประกอบด้วยหลักทศ และหลักอปริหานิยธรรม หมวดที่สะท้อนความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วม เป็นการให้คำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องโดยไม่ปกปิดหรือละเลยปัญหาต่างๆ มีความรับผิดชอบ และมีสติความระลึกรู้ และความรู้จักทั่วพร้อม คือ การฝึกตน การรู้จักยั้งคิด รู้จักวิเคราะห์ และรู้จักตัวเสมอว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นๆ

3. หมวดผลธรรม สิ่งที่เกี่ยวข้องกับหลักคุณธรรม และหลักความคุ้มค่า คือ หลักเบญจธรรมและหลักโภควิภาค เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นเกณฑ์หรือกรอบการใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์สุข สร้างประโยชน์เกื้อกูล มิใช่เพียงมุ่งสร้างประโยชน์สุขเพื่อตนเองอย่างเดียว แต่ต้องมุ่งสร้างประโยชน์สุขให้ได้ ถึง 3 ระดับ คือ 1) การมุ่งสร้างที่พึงหรือความมั่นคงให้แก่คนอื่นทั้งในได้ด้านวัตถุและจิตใจ 2) การได้รับประโยชน์ทั้งตัวเราและคนอื่นพร้อมๆ กันทั้งสองฝ่าย 3) การส่งเสริมเกื้อหนุนหรือบำเพ็ญโดยไม่มีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเสียเปรียบ

คณะผู้เขียนเห็นว่า หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา คือ เป็นการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงาน ทั้งยังเป็นหลักการที่นำมาใช้บริหารงานในปัจจุบันอย่างแพร่หลาย เพราะช่วยสร้างสรรค์และส่งเสริมองค์กรให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพ อาทิเช่น ข้าราชการต่างทำงานอย่างซื่อสัตย์สุจริตและขยันหมั่นเพียร ทำให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้แล้วยังทำให้บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องศรัทธาและเชื่อมั่นในองค์กรนั้นๆ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น องค์กรที่โปร่งใส ย่อมได้รับความไว้วางใจในการร่วมปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน รัฐบาลที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ย่อมสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน ตลอดจนส่งผลดีต่อเสถียรภาพของรัฐบาลและความเจริญก้าวหน้าของประเทศ

ความรับผิดชอบต่อทางสังคม

ความรับผิดชอบต่อทางสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) เป็นการดำเนินกิจกรรมภายในและภายนอกองค์กรที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมทั้งในระดับใกล้และไกล ด้วยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในองค์กรหรือทรัพยากรจากภายนอกองค์กรในอันที่จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2564) การดำเนินกิจกรรมตามหลักความรับผิดชอบต่อทางสังคม (CSR) จะต้องวางอยู่บนพื้นฐานของหลักจริยธรรมเป็นสำคัญเพื่อก่อให้เกิดการแบ่งปันประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ อาทิเช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยจะต้องตอบสนองต่อเป้าหมายในการพัฒนาที่ยั่งยืน (Ahmadu et al., 2015) โดยลักษณะสำคัญของความรับผิดชอบต่อทางสังคมมี 6 ประการ คือ

1. การทำด้วยความสมัครใจ (Voluntary) องค์กรที่จะทำจะต้องเป็นองค์กรที่ได้ปฏิบัติตามข้อกำหนดของกฎหมายต่างๆ อย่างครบถ้วน และต้องจัดทำโครงการด้วยความสมัครใจโดยใช้ดุลยพินิจและตัดสินใจ โดยผู้ปกครอง รวมทั้งแสดงให้เห็นว่าองค์กรสามารถกำกับดูแลตัวเองในการจัดทำความรับผิดชอบต่อทางสังคมได้อย่างอิสระ

2. การนำผลกระทบขององค์กรที่มีต่อสังคมมาให้องค์กรเป็นผู้รับผิดชอบเอง (Internalizing on Managing Externalities) ผลกระทบขององค์กรที่มีต่อทางสังคม ได้แก่ การปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำ การปล่อยให้สถานที่ทำงานมีความเสี่ยงต่อปัญหาทางด้านสุขภาพและความปลอดภัยของพนักงาน เป็นต้น ซึ่งองค์กรจะต้องรับผิดชอบต่อผลกระทบดังกล่าวด้วยตนเอง อาทิเช่น การหาทางป้องกันและแก้ไขผลกระทบที่เกิดขึ้นเพื่อไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่สังคม และเป็นการเสริมสร้างสังคมที่ยุติธรรม

3. การคำนึงถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายๆ ฝ่าย (Multi Stakeholder Orientation) องค์กรจะต้องจัดทำความรับผิดชอบต่อทางสังคม โดยพิจารณาถึงการแบ่งปันประโยชน์ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจต่อกันและร่วมมือกัน อันเป็นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่องค์กรในระยะยาว

4. การจัดความรับผิดชอบต่อทางสังคมให้อยู่ในแนวเดียวกับความรับผิดชอบต่อทางเศรษฐกิจ (Alignment of Social and Economic Responsibilities) ในอดีตคนโดยทั่วไปมักคิดว่าการทำความรับผิดชอบต่อทางสังคม คือ การนำส่วนหนึ่งของผลกำไรมาใช้เพื่อทำให้สังคมได้รับประโยชน์ หรือที่มักนิยมเรียกว่า การคืนกำไรให้แกสังคม แนวคิดดังกล่าวเป็นการมองความรับผิดชอบต่อทางธุรกิจที่เข้ากันไม่ได้กับความรับผิดชอบต่อทางสังคม กล่าวคือ หากมีความรับผิดชอบต่อทางสังคมสูงขึ้น ก็ย่อมส่งผลให้เกิดความรับผิดชอบต่อทางเศรษฐกิจ (ผลกำไร) น้อยลง แต่แนวคิดความรับผิดชอบต่อทางสังคมในปัจจุบันหันมาให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อทางสังคมที่ทำให้องค์กรได้รับประโยชน์ไปพร้อมๆ กันด้วย ซึ่งก็คือ การโฆษณาที่ว่าองค์กรธุรกิจจะได้รับประโยชน์ในเชิงเศรษฐศาสตร์จากการรับผิดชอบต่อทางสังคม อาทิ การผลิตรถยนต์ขนาดเล็กที่ใช้พลังงานทางเลือกประหยัด และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทำให้สังคมได้รับประโยชน์ เป็นต้น

5. การปฏิบัติและคุณค่า (Practices and Values) หมายความว่า องค์กรดำเนินโครงการนี้เพื่อต้องการจัดการกับปัญหาสังคมบางอย่าง โดยการกระทำในกรณีนี้จะวางอยู่บนฐานของคุณค่า ที่ตนเองยึดถือบางอย่าง เช่น การยึดถือความเชื่อที่ว่า สังคมที่ดีและมีความเป็นไปได้อีกถ้าทุกคนให้ความร่วมมือ คือ สังคมที่ให้ความสำคัญกับส่วนรวม สังคมที่ยึดโยงกันด้วยความสัมพันธ์แบบชุมชน สังคมเข้มแข็ง หรือการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เป็นต้น' คุณค่าและอุดมการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้นำองค์กรธุรกิจตัดสินใจทำโครงการนี้พร้อมๆ กับชักจูงให้พนักงานเข้าร่วมในการดำเนินงาน ดังกล่าวอย่างจริงจัง

6. การข้ามพ้นการบริจาคเพื่อสังคม (Beyond Philanthropy) หมายถึง การทำความรับผิดชอบต่อทางสังคมมิใช่เพียงต้องการทำความดีตามหลักคุณธรรม แต่เป็นการทำทำความรับผิดชอบต่อทางสังคมตามข้อกำหนดของมาตรฐานระหว่างประเทศ หรือการผนวก ความรับผิดชอบต่อทางสังคมขององค์กร อาทิ การทำมาความรับผิดชอบต่อทางสังคมเพื่อประโยชน์ หรือการทำมาความรับผิดชอบต่อทางสังคม โดยคำนึงถึงความคุ้มค่าต่อองค์กร

คณะผู้เขียนเห็นว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นถึงแม้จะเป็นเรื่องของการจัดกิจกรรมที่ถือเป็น การใช้จ่ายที่อาจจะสิ้นเปลืองขององค์กร แต่การดำเนินกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นมี ประโยชน์หลายด้าน เพราะการดำเนินกิจกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมนี้ เปรียบเสมือนตัวช่วยสนับสนุนภาพพจน์ขององค์กรทำให้ผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องมีความไว้วางใจ สำหรับองค์กรแล้วประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมเพื่อสังคม ได้แก่ การดึงดูดพนักงาน การสร้างชื่อเสียงและภาพลักษณ์ที่ดีต่อองค์กร สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อองค์กรและชุมชน พนักงานมีความจริงใจต่อองค์กรและหน้าที่ ลดต้นทุนและความเสี่ยงขององค์กร รวมทั้งสร้างความสามารถในการแข่งขัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการทำกิจกรรมเพื่อสังคมคือกุญแจสำคัญในการผลักดันให้องค์กรสามารถสร้างจุดยืนพิเศษที่ยากต่อการเลียนแบบและเป็น แรงผลักดันให้องค์กรเติบโตได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งยังช่วยลดความขัดแย้งกับสังคมรอบข้างได้อย่างดี

การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่เน้นให้มนุษย์คำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติบนโลก และให้ มีการดำเนินการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยให้เป็นการพัฒนา ที่ตอบสนองความต้องการของคนทั้งในยุคปัจจุบันและยุคต่อไป อย่างเท่าเทียมกัน (บานชื่น นักการเรียน และ เพ็ญศรี บางบอน, 2559) การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีระบบสังคมที่เป็นสังคมธรรมรัฐ มีระบบการ พัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือ

ภายนอกมีคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ประชาชนรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเป็นฐานในการผลิตเพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การสร้างสมดุลระหว่าง 3 มิติ (สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556) คือ

1. มิติการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ กระจายรายได้ให้เอื้อประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย

2. มิติการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการพัฒนาคนให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลิตภาพสูง ส่งเสริมให้เกิดสังคมที่มีคุณภาพและเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

3. มิติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณที่ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวกลับสู่สภาพเดิมได้ การปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมในระดับที่ระบบนิเวศ สามารถดูดซับและทำลายมลพิษนั้นได้ โดยให้สามารถผลิตมาทดแทนทรัพยากรประเภทที่ใช้ไป แล้วหมดได้

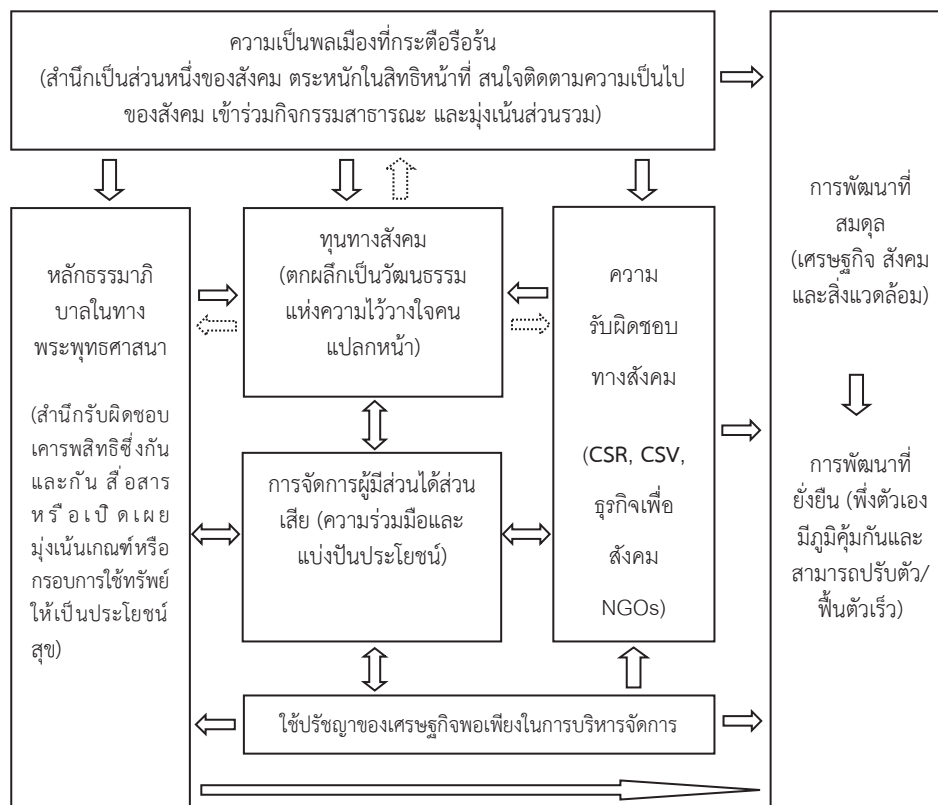
คณะผู้เขียนเห็นว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลหรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกื้อกูล กันในระหว่างมิติต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม จิตใจ รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อันเป็นองค์ประกอบที่จะรวมกันหรือองค์รวมในการทำให้ชีวิตมนุษย์สามารถอยู่ดีมีสุขได้ทั้งสำหรับคนในปัจจุบันและคนใน รุ่นอนาคต

วิเคราะห์หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนาเพื่อมารับผิดชอบทางสังคมสู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน

หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนาเพื่อมารับผิดชอบทางสังคมสู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่ากระบวนการนโยบายและการจัดการสาธารณะบนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา และการดำเนินความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรจะเป็นไปได้เมื่ออยู่ภายในบริบทของการปกครองในระบบประชาธิปไตยเสรีภาพนิยมที่มีความเป็นสถาบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตยที่ประชาชนมีลักษณะที่เรียกว่า “ความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น” ซึ่งมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งเกิดขึ้นจากกระบวนการอบรมขัดเกลามาตั้งแต่ในสถาบันครอบครัว โรงเรียน สถานที่ทำงาน และชุมชน ดังได้กล่าวมาแล้วว่า “ความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น” เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างธรรมาภิบาลของภาครัฐที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากบุคคลที่มีลักษณะของความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นจะมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความห่วงใย สนใจ ติดตาม และเข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ด้วยเหตุผลไม่นิยมความรุนแรง และเสียสละเพื่อส่วนรวม คุณสมบัติของบุคคลดังกล่าวไม่เพียงแต่จะเอื้ออำนวยให้การเติบโตของหลักธรรมาภิบาล และการจัดทำความรับผิดชอบต่อสังคมเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดการสะสมทุนทางสังคมให้มีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นอีกด้วย

เมื่อพิจารณาเฉพาะความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) พบว่า มีความสอดคล้องกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่างให้ความสำคัญกับการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือและการแบ่งปันประโยชน์ นอกจากนี้ยังพบว่า มีปัจจัย 4 ประการ ที่เอื้ออำนวยให้ทุนทางสังคมสามารถเติบโตได้อย่างมั่นคง คือ ความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา และความรับผิดชอบต่อสังคม อาจกล่าวสรุปในภาพรวมอย่างไม่เกินเลยได้ว่า ธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนาและความรับผิดชอบต่อสังคม ที่บูรณาการเข้ากับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง บนพื้นฐานของความร่วมมือและแบ่งปันประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ อย่างเป็นธรรมจะก่อให้เกิดการสะสมทุนทางสังคม ซึ่งปัจจัยทั้งหมดเหล่านี้รวมทั้งความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่สมดุล เนื่องจากปัจจัยเหล่านี้

ต่างช่วยกันถ่วงดุลมิให้มีการพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจมากเกินไป จนละเลยและส่งผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งการพัฒนาที่สมดุลดังกล่าวจะนำไปสู่ความยั่งยืนในที่สุด ดังแผนภาพ

ภาพที่ 1 ความเชื่อมโยงระหว่างหลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา เพื่อความรับผิดชอบต่อสังคมสู่การพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน

จากภาพกล่าวได้ว่า หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา และความรับผิดชอบต่อสังคมต่างมีเป้าหมายสูงสุดอันเดียวกัน คือ เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาสังคมให้ดีกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมที่เป็นธรรม ไม่มีการทุจริตคอร์รัปชัน ลดความยากจนลดความเหลื่อมล้ำ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ต่างวางอยู่บนเงื่อนไขอันเดียวกัน กล่าวคือจะสามารถขยายตัวได้ดีและมีประสิทธิภาพภายใต้บริบทของระบอบประชาธิปไตยเสรีนิยม สังคมที่มีความไว้วางใจเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรม และสังคมที่ประชาชนโดยทั่วไปมีลักษณะที่เรียกว่า "ความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น" ทั้งยังมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับการสะสมทุนทางสังคม กล่าวคือ กระบวนการนโยบายและการบริหารจัดการสาธารณะที่วางอยู่บนหลักธรรมาภิบาลจะส่งผลต่อการจัดทำความรับผิดชอบต่อสังคมกันอย่างกว้างขวางและจริงจังของรัฐวิสาหกิจ และองค์กรเอกชน จะส่งผลต่อการเพิ่มทุนทางสังคมในระดับสูงเช่นกัน อันจะเป็นกระบวนการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อให้เกิดความร่วมมือและแบ่งปันประโยชน์ อย่างไรก็ตามหากมองในระดับพื้นผิวอาจพบว่า ธรรมาภิบาลของภาครัฐไม่เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันประโยชน์กับภาคีต่างๆ แต่หากมองเชิงวิพากษ์ให้ครอบคลุมในระดับกว้าง โดยผ่านการวิเคราะห์ในระดับลึกซึ้ง จะพบว่าแท้จริงแล้วธรรมาภิบาลของภาครัฐมีการเชื่อมโยงกับการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแยกจากกันไม่ออก ไม่ว่าจะเป็นการจัดการสาธารณะ และกระบวนการนโยบายของภาครัฐ ซึ่งต่างเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยกันทั้งสิ้น ดังนั้นจึงหนีไม่พ้นที่ภาครัฐจะต้องมีการจัดการผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกๆ ฝ่าย เกิดการ

แบ่งปันประโยชน์และความร่วมมือระหว่างภาคีต่างๆ ปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลอย่างมากต่อความชอบธรรมของภาครัฐรวมทั้งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาสังคมที่สมดุลและยั่งยืน

สรุป

การใช้หลักธรรมาภิบาลในทางพระพุทธศาสนา ทำให้องค์กรสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบ โดยมีประชาชนหรือองค์กรภายนอกมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่การบริหารองค์กร เพราะการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในองค์กร เป็นการสร้างสำนึกที่ดีในการบริหารงานและการทำงานในองค์กร และจัดระบบที่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามสำนึกที่ดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลือง การติดตามการทุจริต ความโปร่งใส โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะได้รับผลกระทบ คือ 1) ภาครัฐ ต้องมีการปฏิรูปบทบาทหน้าที่ โครงสร้างและกระบวนการทำงานของหน่วยงาน/กลไก การบริหารให้สามารถบริหารทรัพยากรของสังคมโปร่งใส ซื่อตรง เป็นธรรม มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีสมรรถนะสูงในการนำบริการของรัฐที่มีคุณภาพไปสู่ประชาชน โดยจะต้องมีการเปลี่ยนทัศนคติ ค่านิยม และวิถีทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐให้ทำงานโดยยึดถือประชาชนเป็นศูนย์กลาง และสามารถร่วมทำงานกับภาคประชาชนและภาคเอกชนได้อย่างราบรื่นและเป็นมิตร 2) ภาคธุรกิจเอกชน ต้องมีการปฏิรูปและกำหนดคติกาในหน่วยงานของภาคธุรกิจเอกชน เช่น บริษัท บริษัทห้างหุ้นส่วนฯ ให้มีกติกางานที่โปร่งใส ซื่อตรง เป็นธรรมต่อลูกค้าความรับผิดชอบต่อผู้ถือหุ้นและต่อสังคม รวมทั้งมีระบบติดตามตรวจสอบการให้บริการที่มีมาตรฐานเทียบเท่าระดับสากล และร่วมทำงานกับภาครัฐและภาคประชาชนได้อย่างราบรื่นและเป็นมิตรมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และ 3) ภาคประชาชน ต้องสร้างความตระหนักหรือสำนึกตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลถึงระดับกลุ่ม ประชาสังคม ในเรื่องของสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเองและสาธารณะทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเพื่อเป็นพลังของประเทศที่มีคุณภาพ มีความรู้ความเข้าใจในหลักการของการสร้างกลไกการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีและทำนุบำรุงรักษาให้ดียิ่งๆ ขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- บานชื่น นักการเรือน และ เพ็ญศรี บางบอน. (2559). การพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารลิรินธรปริทรรศน์*, 17(2), 64-69.
- พระมหาไกรวรรณ ชินตติโย และคณะ. (2560). การบริหารองค์กรธุรกิจตามหลักพุทธธรรมาภิบาล. *วารสารมจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 2(1), 61-72.
- พระราชญาณวิสิฐ (เฉลิมชัย ชยมงคล). (2548). *หลักธรรมาภิบาลและประมุขศิลป์*. กรุงเทพฯ: ชัยมงคล-พรินต์ติ้ง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัชยา ภักดีจิตต์. (2557). *ธรรมาภิบาล เพื่อการบริหารภาครัฐและภาคเอกชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรม. (2564). *ธรรมาภิบาลและความรับผิดชอบต่อทางสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สำนักความร่วมมือด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2555). *หลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- แสงชัย อภิชาติธนพัฒน์. (2559). *หลักธรรมาภิบาลในการบริหารองค์กร*. ค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2567. จาก
https://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=8735.
- อังคณา พิมพ์ดี. (2559). *การปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการดำเนินงานตามระบบ
ประกันคุณภาพภายในของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดนครปฐม
(วิทยานิพนธ์ครุ-ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราช
ภัฏนครปฐม.
- Ahmadu, H.A., et al. (2015). Corporate Social Responsibility: A Review on Definitions, Core
Characteristics and Theoretical Perspectives. *Mediterranean Journal of Social Sciences*,
6(4), 83-95.